

TALLINNA ÜLIKOO
SOTSIAALTEADUSTE DISSERTATSIOONID

TALLINN UNIVERSITY
DISSERTATIONS ON SOCIAL SCIENCES

18

**JUTLUS KUI ARGUMENTATIIVNE DISKURSUS:
INFORMAAL-LOOGILINE ASPEKT**

Analüütiline ülevaade

OVE SANDER

 TLÜ KIRJASTUS

TALLINN 2005

Filosoofia osakond, sotsiaalteaduskond, Tallinna Ülikool, Tallinn, Eesti.

Dissertatsioon on lubatud kaitsmisele filosoofiadoktori kraadi taotlemiseks filosoofia alal 30.03.2005 Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduskonna filosoofia doktorinõukogu poolt.

Oponendid: Taimi Tulva (*PhD*, TLÜ professor)
Olaf Millert (*PhD*, St. Olaf College emeriitprofessor)

Juhendaja: Mart Raukas (*PhD*, TLÜ praktilise filosoofia osakonna eetika ja religiooni-filosoofia õppetooli professor)

Kaitsmine toimub 6. mail 2005 aastal kell 9.00 Tallinna Ülikoolis, Narva mnt 25, ruumis 223.

Trükitud
OÜ VALI PRESS
Pajusi mnt 22
48104 PÕLTSAMAA

ISSN 1406-4405 (trükis)
ISBN 9985-58-377-9 (trükis)

ISSN 1736-0730 (*on-line*, PDF)
ISBN 9985-58-378-7 (*on-line*, PDF)

© Ove Sander, 2005
© Tallinna Ülikool, 2005

SISUKORD

DISSERTANDI TEEMAKOHASED PUBLIKATSIOONID	4
1. SISSEJUHATUS.....	5
1.1. Uurimus aineala.....	5
1.2. Senistest jutluseuuringutest.....	6
1.3. Uurimuse ülesanne, eesmärk ja metoodika.....	8
2. DOKTORITÖÖ PÕHITULEMUSED JA EDASIARENDAMISVÕIMALUSED.....	9
3. KIRJANDUSE LOETELU	12
4. SUMMARY: Preaching as an argumentative discourse: informal-logical aspect.....	16
4.1. Context of the dissertation	16
4.2. The purpose, goal and method of the dissertation.....	16
4.3. Results.....	17
4.6.1. The arguments which are used in the sermons	17
4.6.2. The argumentative schemes which are used in the sermons	18
4.6.3. Non-verbal argumentation	19

DISSERTANDI TEEMAKOHASED PUBLIKATSIOONID

- I. SANDER, Ove. 2005. Credibility of the preacher: non-verbal argumentation in sermons. – Kõiva, M., Raukas, M. Trust and Certainty in Practice. *Folklore*, 30. 14 pages (accepted). Tartu.
- II. SANDER, Ove. 1999. Sharing the Gospel: Context and challenges in Estonia. – *Annual Reports of the Nordic Institute of Missions and Ecumenism*. Aarhus: NIME Publications. 6 pages.
- III. SANDER, Ove. 1998. *Ja meie palume...* – Vanakiriklike perikoopide ekspositsioonid. Tartu: Greif.
- IV. SANDER, Ove. 1997. Pastor as a preacher of God's Word. – *Bulletin of the East European Mission Network*. Minneapolis, MN: AFLC Seminary Press. 4 pages.

1. SISSEJUHATUS

1.1. UURIMUSE AINEALA

Uurimuses on vaatluse alla võetud üks kristliku kuulutuse põhivorme – jutlus¹. On põhjust arvata, et just jutluse kaudu on kristlik sõnum väga paljusid inimesi puudutanud ja kujundanud². Samuti on jutlus etendanud tähtsat osa kristliku sõnumi avalikuks saamisest ja levimisel. Seoses raadio, televisiooni ning elektronside kiire arenemisega on jutluse osatähtsus kristliku sõnumi edastajana veelgi suurenenud.

Jutluse kõrval on teiseks väga oluliseks kristliku kommunikatsiooni vormiks kiriklik ehk ametitalitustlik kõne³, mille analüüsimine võiks anda jutluse analüüsiga ligilähedasi tulemusi. Kuid arvestades kirikliku kõne eripäraga, on uurimuses sellest jutluse kasuks loobutud. Oma olemuselt erineb kõne mitmel viisil jutlusest – kõne kaasus etendab suurt rolli, mida ei saa täheldada sel määral isegi temaatilise jutluse juures. Ka emotsionaalne atmosfäär on kirikliku kõne pidamisel pingestatum kui jutluse puhul, sest kõne peetakse reeglina inimese mõne tähtsa elusündmusega seoses. Sel põhjusel on just jutlus palju ligipäasetavam erinevatele analüüsimeetoditele kui mõne kirikliku talituse kõne⁴.

Uurimuses analüüsitud jutlused on võetud Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku nädalalehest *Eesti Kirik*⁵, v.a 4 jutlust, mis pärinevad uurimuse autorilt. Analüüsitud on 70 jutlust, mis on pärit valdavalt enamuses aastatest 2002 ja 2003. Kuivõrd analüüsitud jutlused on avalikud, siis on uurimuses kasutatud jutlusenäited varustatud ka vastavate viidetega. Jutlustajate soolises lõikes on lähtunud Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku praegusest mees- ja naisvaimulike protsentuaalsest jaotuvusest.⁶ Mõistetavalt on ajalehest võetud jutluste analüüsimine ka problemaatiline – nende kirjutajail on puudunud selge ettekujutus sihtgrupist, kellele nende jutlused on orienteeritud. Nii lähtub osa inimesi oma kogudustest, teised aga püüavad enda jaoks luua pilti keskmisest kirikulehe lugejast ning on arvestanud oma jutlustes teatava imaginaarse kogudusega. Siiski on lootus, et eelviidatud probleem ei mõjuta oluliselt uurimuse tulemusi, kuna vastavad jutlused ei ole niivõrd temaatilised, mis tingiks paratamatult jutluse suurema sõltuvuse kuulajaskonnast, vaid piiblitekstist lähtuvad.

Valimi juures on püütud vältida suurte kirikupühade jutlusi.⁷ Seda nii eelkirjeldatud põhjusel kui ka lähtuvalt tähelepanekust, et nende jutluste juures hakkab suurt rolli mängima vastava

¹ Luterlikust teoloogilisest paradigmast lähtuvalt mõistetakse jutlust evangeeliumi ehk rõõmusõnumi kuulutusena. Peaks ta sisalduma ka käsku, on seegi käsitletav evangeeliumi kuulutuse ettevalmistuse või tagajärgedega seoses. Sellisest jutluse mõistest lähtutakse ka käesolevas uurimuses, kusjuures uurimise aineala moodustavad kirjalikult fikseeritud jutlused. Loomulikult jutlustatakse ka peast või tuginevalt erineva spetsiifilisuse astmega jutlusekavadele, kuid käesolev uurimus eeldab kirjalikult fikseeritud tekstide olemasolu. Vt ka “Kristliku jutluse olemus” lk 12.

² Mõistetavalt ei ole kristlus muidugi ainult sõnad, vaid just tegudes leiavad sõnad ning neid vastuvõtnud usk endale väljenduse ja põhjenduse. Vt Jk 2:14–26.

³ Vaimulik peab vaimuliku kõne erinevatel kiriklikel talitustel, nagu ristimine, leeritamine, laulatus jt.

⁴ Kui aga viia erinevus kirikliku kõne ja jutluse vahel miinimumini, et võime rääkida nn kasuaaljutlustest – tegu on arusaamaga, mille kohaselt kõne valmistatakse ette suure osas sarnaselt jutlusega ning kaasus mõjutab eelkõige vaid vastava piibliteksti valikut ja kõne pikkust – sel puhul ei oleks muidugi märkimisväärset vahet sellisena mõistetud kõnede ja jutluste analüüsimisel.

⁵ Nimetatud väljaanne sisaldab traditsiooniliselt alati ka ühte jutlust, mis lähtub kirikus kasutatavast nn perikoopide süsteemist. Kuigi Eesti luterlikus kirikus puudub “perikoopide sundus”, kasutab enamik vaimulikke piiblitekstide loetelu oma jutluse ettevalmistamisel. Sama seaduspärasus maksab ka kirikuajalehes avaldatud jutluste kohta – nad lähtuvad valdavalt etteantud piiblitekstidest.

⁶ Nais- ja meesvaimulike vahekorid on keskmiselt üks neljale, nii kuuluvad ka analüüsitud jutlustest 15 mees- ning 5 naisautoritele.

⁷ Suurteks kirikupühadeks on näiteks jõulud ja ülestõusmispühad.

piibliteksti käsitlustraditsioon.⁸ Loomulikult on sel oma mõju argumentatsioonile. Kui aga valimi hulgas on ka mõningaid pühadejutlusi, siis on oldud teadlik eelviidatud probleemist.

1.2. SENISTEST JUTLUSEUURINGUTEST

Olgu koheselt märgitud, et Eesti luterlikus kirikus ei ole läbi viidud märkimisväärseid uuringuid jutluste alal,⁹ rääkimata jutluste argumentatsiooni käsitlevatest uuringutest – neid pole süstemaatiliselt tehtud ka väljaspool Eesti piire. Jutlusi on analüüsitud peamiselt seoses vaimulike ettevalmistusega. Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudi õppekavade lahutamatuks osaks on olnud homileetilis-kateheetiline seminar, praegu tegeliku usuteaduse seminar, kus tulevased vaimulikud esitavad oma jutlusi ning saavad nii õppejõult kui kaasüliõpilastelt tagasisidet oma jutluste kohta. Antud seminaris ei kasutata kindlaid jutluse analüüsimise vorme, vaid analüüsid lähtuvad eelkõige seminare läbiviiva õppejõu suunistest ning korreferendi rõhuasetustest.

Pisut konkreetsemalt toimub jutluste analüüsimine Usuteaduse Instituudi pastoraalseminaris¹⁰, kus võetakse vaatluse alla nii jutluse ettevalmistamine kui ka tema asetus üldises liturgilises raamistikus. Seminaristidel tuleb vastata kahele järgnevale küsimustikule:

1. Jutluse ettevalmistamine

1.1. Jutluse liik.

1.1.1. Teksti seletava jutluse puhul – mitu piiblisalmi või lõiku on võetud jutluseks? Kas jutlus on vaid loeng piibli üle või on rõhk piibliteksti isiklikul rakendamisel? Kas jutlust segavad eksegeetilised detailid?

1.1.2. Tekstuaalse jutluse puhul – kas valitud piiblitekst käsitleb mõnda piibellikku ilmutuse peateemat? Kas teistest lõikudest toodud tekstid arendavad peamõtet edasi õiges suunas?

1.1.3. Teemaatilise jutluse puhul – kas tekstid rõhutavad sõnumi teemat? Kas jutlus käsitleb piisavalt ja õigesti valitud teemat? Piiblitekst, millest jutlus lähtub – kas see on tuntud või võõras? Tõlgendusküsimused: kas teksti on õigesti tõlgendatud? Kas teksti on kasutatud vaid lähtepunktina? Kas teksti on allegoriseeritud? Kas jutlus jätab mõned tekstiosad käsitlemata? Milline on jutluse mõju tervikuna?

1.2. Jutluse teema. Mis on teema? Mitu korda ja kus on see sõnastatud? Kas teema lähtub käsiteldavast piiblitekstist? Kas teema on selgesti mõistetav? Kas teema on mingi üldise tõe sõnastus? Kas jutluse peamõtted toetavad ja arendavad teemat?

1.3. Jutluse sissejuhatus. Kas sissejuhatus pikkus on vastavuses ülejäänud jutluse pikkusega? Kas sissejuhatus on sõnastatud läbimõeldult? Kas sissejuhatus on kontekstuaalne, jutustus, probleem, mõnest elusituatsioonist lähtuv, vms?

⁸ Kui tavapäevapäevade jutlused lähtuvad rohkem või vähem vastavast piiblitekstist, siis pühade- jutluste puhul toimub midagi ligilähedast kiriklike talituste kõnede fenomenile – kaasus ja teema on ette teada ning eeldatud lähenemisviis saab endale suure osakaalu.

⁹ Autori andmetel käsitleb seda teemat – tõsi küll ajalooliselt vaid üks bakalaureusetöö, mille on kaitsnud Tartu Teoloogia Akadeemias 2002. aastal luterlik vaimulik Marek Roots – “Eestikeelsed suured jutlusekogud aastani 1907 (Näidetega Rudolf Kallase ja Jakob Hurda Suure Nädala jutlustest)”.

¹⁰ Pastoraalseminar on EELK Usuteaduse Instituudi osakond, kus valmistatakse ette õpetajaameti kandidaate kirikuõpetaja ordinatsiooniks Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus.

- 1.4. Jutluse struktuur. Kas see on terviklik? Millised on struktuuralsed üleminekud? Kui pikad on alalõigud ja laused? Kas on kasutatud parallelismi alalõikude pealkirjade sõnastamisel?
- 1.5. Jutluse illustratsioonid. Kui palju on neid kasutatud? Kas need on mitmekesised? On need originaalsed? On need huvitavad? Kas illustratsioonid on võetud piiblist või seostuvad ajaloo, isiklike kogemuste, kaasaegsete sündmustega, vms?
- 1.6. Jutluse stiil. Kas see on kirjanduslik? Kas on kasutatud alliteratsiooni või teisi retoorilisi vahendeid? Kas on kasutatud raskestimõistetavaid mõisteid ja/või kontseptsioone? Kas stiili iseloomustab rahvakeelsus?
- 1.7. Jutluse rakendus. Kas jutlus sisaldab mingit rakendust? Kas see on jutluse lõpus? Kas see on piibellik? On see praktiline? Milles väljendub kasutatud rakendus?
- 1.8. Jutluse lõpp. Kas eesmärk on korratud ja/või ümbersõnastatud? Kas jutluse lõpp on kulmineeruv?

Jutlustamine jumalateenistusel: Kunas hakkasin jumalateenistust ette valmistama? Kui kaua see toiming kestis? Mis osutus teenistuse ettevalmistamisel raskeks, küsimusi tekitavaks, kergesti teostatavaks? Kuidas iseloomustan enda vaimulikku seisundit teenistust ettevalmistaval perioodil? Kas olin sisemiselt enne teenistust valmis? Millised olid tunded teenistust pidades? Kas teenistus läks plaanipäraselt või esines ka muudatusi? Mida andis Jumal selle teenistuse kaudu kogudusele ja minule? Kas olin teenistuse järel rahul või teinuks midagi teisiti? Mida õppisin juurde seoses liturgikaga?

Aeg-ajalt on kasutatud ka videotreeningu võimalusi mitteverbaalse väljendusviisi analüüsimisel ja lihvimisel. Kui aga vaimulikud suunduvad oma kogudustesse, siis edaspidine töö jutlustega, sh nende analüüsimine sõltub juba suuresti neist endist ning nende vaimulike ülemate initsiatiivist.

Nagu eelnevast nähtub, seostuvad meie jutluseuringud eelkõige vaimulike koolitusega ning kogudusevaimulikke silmas pidades on jutluste analüüsimine palju juhuslikumat laadi. Ent ei ühel ega teisel juhul ei kasutata jutlusi analüüsides normeeritud ja kindlapiirilisi meetodeid.

Nimetatagu veel Saksa jutlustamistraditsioonis teostatud uuringuid. Vastava metoodika üheks erijooneks on suurem rõhuasetus üldkommunikatiivsetele küsimuseasetustele, mis seostub omakorda jutluse mitteverbaalsete aspektidega ja võtab teravama pilgu alla ka kuulajaskonna.¹¹ Võib liialdamata öelda, et eelkirjeldatud välismaised jutluseuringud on oma kompositsioonilt palju avaramad, kuid lihtsalt analüüsivad sellest, kui tekstuaalne või kontekstuaalne on jutlus. Nendes analüüsides leiab käsitlemist terve plejaad teemasid, mille ühisnimetajaks on tulemuslik kommunikatsioon.

Ent ükski eelviidatud jutluse analüüsides ei puuduta jutluste argumentatiivset külge.¹² Kindlasti pole aga neis olnud intentsiooniks jutlustes kasutatava argumentatsiooni kirjeldamine ja selgitamine.

¹¹ Vt Piper, Hans-Christoph. 1978–1980. *Jutluseanalüüsid*. Elva: Usuteaduse Instituut. (Käsikiri.)

¹² Kui nendes on uuritud ka jutluse mõju, toimet ja veenvust, siis on seda tehtud väga üldistes kriteeriumites.

1.3. UURIMUSE ÜLESANNE, EESMÄRK JA METOODIKA

Käesoleva uurimuse peamiseks ülesandeks on jultuste argumentatiivne uurimine¹³ – nendes kätkeva informaal-loogilise argumentatsiooni määratlemine. Selline jultuste analüüsimine väljendub järgnevates ülesannetes:

- identifitseerida jultuses esitatud väited;
- määratleda tõestatud ehk argumenteeritud väited;
- klassifitseerida ja kirjeldada kasutatud argumente;
- tuvastada ning kirjeldada argumenteerimiskeeme.

Lisaks eelnevale on uurimuse kõrvalülesanneteks määratleda ja kirjeldada eksinguid¹⁴ ja mitteväärdset argumentatsiooni;¹⁵ analüüsida jultuste mitteverbaalset argumentatsiooni.¹⁶

Uurimuse peaeesmärgiks on tuvastada jultuste argumentatiivset olemust.¹⁷

Uurimuse kõrvaleesmärkideks on:

- näidata, milline argumentatsioon on eelistatud;¹⁸
- selgitada sellise eelisargumentatsiooni teoloogilisi ja filosoofilisi põhjendusi;
- pakkuda kirjeid verbaalsete ning mitteverbaalsete argumentide kohta.

Metodoloogiliselt on määratletud kõigepealt väited, seejärel uuritud nende argumenteeritust ning selgitatud kasutatud argumendid ja argumenteerimisviisid. Peamine rõhk on analüüsides seega asetatud puhtverbaalsele argumentatsioonile, samas arvestades mitteverbaalse argumendi suurt veenmisjõudu argumentatiivses tervikus, mis leiab ka uurimuse lõpuosas käsitlust.

¹³ Sellisena täidaks see uurimus ka seda tühikut, mis on jultuste alal Eesti luterliku kiriku teoloogilises ja praktilises hariduses, rääkimata sellest, et argumentatiivsest aspektist lähtuvalt pole Eesti luterlikku jultustamistaditsiooni varem uuritud.

¹⁴ Inglisekeelse *fallacy* eestindus eksing pärineb autorilt.

¹⁵ Arusaadavalt ei seostu jultuses väidete veenvus ainult formaal-loogiliste kriteeriumitega ehk kuivõrd tõene on väite põhjenduseks kasutatav argument ja valiidne argumenteerimisviis – pigemini on jultuse puhul tegu väga kompleksse argumentatsiooniga, kus lisaks puhtverbaalsele argumentatsioonile mängib ehk veelgi suuremat rolli mitteverbaalne. Nii ühe kui teisega seostub “vaimne argumentatsioon” – Jumala enda veenmisjõud Püha Vaimu kaudu, mida saab parimal juhul vaid kirjeldada, mitte aga selle toimemehhanisme lõpuni mõista. Samas seoses ütleb Sören Kierkegaard: “*Millise agarusega, käsi rüppe laskmata, millise ajakulu ja kirjutamisõhinaga ei ole meie aja spekulandid küll Jumala olemasolule kaalukat tõestust suutnud anda. Aga samavõrd, kuivõrd kasvab tõestamise täiuslikkus, samavõrd näeme, kuidas kahaneb selle usaldusväärus. Usk ei ole järeldus – usk on otsus.*” – Kirkegaard, Sören. 1951–1962. *Gesammelte Werke*. Köln, 80.

¹⁶ Arusaadavalt ei saa see tegevus seostuda kirjalike jultuste analüüsimisega, vaid oluline on uurija osalemine jultustamise reaalses situatsioonis. Antud seoses leiavad käsitlust jultustaja endaga otsesemalt seostuvad mitteverbaalne argumentatsioon, nagu näiteks tema hää ja välimus, aga ka mitteverbaalse argumentatsiooni teised aspektid.

¹⁷ See väide aga ei kuulu kirikliku teoloogia normväidete hulka – erandiks võiksid olla vaid selgepiirilised apologetilised jultused. Võiks ka öelda: uurimus tahab näidata, et jultustajad, kas teadlikult või teadmata, kasutavad retoorikas üldtuntud vahendeid oma sõnumi veenvamaks esitamiseks. Autori enda arvamuse kohaselt ei ole homileetika ja retoorika üksteise vastu mängitavad – Jumal kasutab ka retoorilisi vahendeid ning sellisena on igati legitiimne ka retooriliste vahendite kasutamine jultuses. Uurimuse põhitees teravneb nende jaoks, kes pigemini rõhutavad homileetika ja retoorika erisust, vastupidiselt nende võimalikule positiivsele kattuvale alale.

¹⁸ Kui üksikväidete tasandil saab kirjeldada argumentatsiooni – kasutatud argumente ja nende esitamise viisi võrdlemisi ühemõtteliselt, siis jultuse kui terviku kontekstis on tegu ikkagi väga mitmetahulise ja komplitseeritud argumentatsiooniga. Teisisõnu – ei ole olemas puhtaid argumente. Sellega seostub osaliselt ka argumentide klassifikatsioon, nii näiteks leiavad eraldi käsitlemist “piiblist lähtuv argumentatsioon”, “Jumalale osutav argumentatsioon”, “Jeesuse isikule viitav argumentatsioon” ja “Pühale Vaimule viitav argumentatsioon”, kuigi tegu on vähemasti teoloogia vaatevinklist vägagi lähedase ning teatud seostes isegi kattuva argumentatsiooniga.

Lõpuks olgu viidatud veel ühele huvitavale tähelepanekule – kaugeltki mitte kõik jutlustajate väited ei leia argumenteerimist. Väga tõenäoliselt on see seotud jutlustajate eeldusega, et kogudus juba teab vastavat mõttekäiku ja argumentatsiooni.¹⁹ Käesolevas uurimuses on aga peetud sellist eeldatavat argumentatsiooni argumentatsiooni puudumiseks isegi sel juhul, kui autor on ise vastavast argumentatsioonist teadlik – arvesse on võetud ainult tekstuaalselt fikseeritud argumentatsioon. Ent loomulikult on võimalik ka teisesuunaline vastus – jutlustajad ignoreerivad teadlikult teatavate väidete argumenteerimise vajadust, mis võib seostuda näiteks nende teoloogiliste eelistustega.

2. DOKTORITÖÖ PÕHITULEMUSED JA EDASIARENDAMISVÕIMALUSED

Käesoleva uurimuse peaesmärgiks oli näidata jutluste argumentatiivset olemust,²⁰ tuvastades ja analüüsides jutluste informaal-loogilist argumentatsiooni. Võib vaieldamatult väita, et dissertatsiooni peatees – jutlus on argumentatiivne diskursus – leidis uurimuses enesele põhjenduse.

Nimetatud peaesmärgi saavutamiseks püstitati peaülesanne, milleks oli jutlustes esineva argumentatsiooni uurimine. Seda ülesannet realiseeriti järgmiste konkreetsete üksikülesannete kaudu: jutlustes esitatud väidete identifitseerimine; argumenteeritud väidete määratlemine; kasutatud argumentide klassifitseerimine ning argumenteerimisskeemide tuvastamine ja kirjeldamine.

Analüüsides Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku vaimulike poolt kirjutatud 70 jutlust, identifitseeris autor neis 1543 väidet.^{21 22} Nendest 1060 väidet argumenteeriti jutlustajate poolt, 483 aga oli esitatud ilma argumentatsioonita. Seega ligikaudu 2/3 väidete koguarvust ei leidnud põhjendamist.^{23 24} Autori arvates peaksid jutlustajad julgemalt põhjendama oma väiteid ning mitte eeldama liig suuri teoloogilisi või kiriklikke eelteadmisi oma kuulajaskonnalt.²⁵

Jutlustajad kasutasid oma väidete põhjendamisel järgmisi informaaalseid argumente:²⁶

- piiblist lähtuv argumentatsioon
- ühiskogemuse kasutamine argumentina

¹⁹ Sarnaselt meie tava suhtlemisele, kus me ei räägi ju alati kõike oma suhtluspartnerile, kuna me eeldame temalt teatava info olemist – kui me tunneme piisavalt oma suhtluspartnerit, siis on selline ootus ka igati õigustatud. Meie info andmise hulk suhtluses on pöördvõrdelises seoses sellega, kui palju me oma vestluskaaslast tunneme. Sama kehtib ka jutlustaja ja koguduse dialoogis.

²⁰ Taas olgu juhitud tähelepanu probleemile, mis läbib kogu uurimust – miks ei ole jutlustajad pidanud vajalikuks argumenteerida nii suurt osa oma väidetest. Kõige tõenäolisem seletus on, et nad on eeldanud oma kuulajaskonna teadlikkust vastava argumentatsiooni olemasolu ja väite paikapidavuse kohta, mistõttu nad ise on argumenteerimisest loobunud.

²¹ Tegu on üksikväidete, mitte sarnastest üksikväidetest koosnevate mõttetervikutega.

²² Väidete kui selliste klassifitseerimine ja analüüsimine võiks olla samuti huvipakkuvaks edaspidise uurimise teemaks.

²³ Taas olgu juhitud tähelepanu probleemile, mis läbib kogu uurimust – miks ei ole jutlustajad pidanud vajalikuks argumenteerida nii suurt osa oma väidetest. Kõige tõenäolisem seletus on, et nad on eeldanud oma kuulajaskonna teadlikkust vastava argumentatsiooni olemasolu ja väite paikapidavuse kohta, mistõttu nad ise on argumenteerimisest loobunud.

²⁴ Kui ka uurija mitmel korral oletas väite võimalikku argumentatsiooni, käsitles ta argumentidena ikkagi selgelt verbaliseeritud tõestusi.

²⁵ Samuti on autor seisukohal, et kui jutlustajatel puudub asjakohane argumentatsioon mõnele oma väidetest, siis on mõttekas kaaluda sellise väite eemaldamist jutlustest.

²⁶ Loetelu on esitatud vastavalt esinemissagedusele.

- Jeesuse isikule viitav argumentatsioon
- jutlustaja individuaalne kogemus kui argument
- Jumalale osutav argumentatsioon
- autoriteedile tuginev argumentatsioon
- ajalooline argument
- *Argumentum consensus gentium*
- kirikupraktika kui argument
- lingvistilisi elemente kasutav argumentatsioon
- rahvapärinus argumendina
- statistika kui argument
- Pühale Vaimule viitav argumentatsioon
- kirikuõpetusest lähtuv argumentatsioon
- pragmaatiline argumentatsioon
- *Argumentum ad misericordiam*
- *Argumentum ad baculum*
- paratamatus kui argument

Piibel on esinenud argumendina 521 korral ehk ca 49% kõigist argumentidest. Ühiskogemust on jutlustajad kasutanud 204 korral, mis on ca 19% kõigist argumentidest ning Jeesuse isikust lähtuvat argumentatsiooni on kasutatud argumendina 107 korral, mis moodustab 10% kõigist argumentidest. Need kolm argumenti leiavad kõige sagedasemat kasutamist (esinemissagedus 10–50%) jutlustajate poolt; argumendid 4–9 leiavad vähest kasutamist (kasutussagedus 1–9%) ning ülejäänud argumente 10–18 (esinemissagedus alla 1%) on haruharva kasutatud.

Uurimuses tuvastati seega 18 erinevat informaalset argumenti, mida analüüsitud jutluste argumentatsioonis on kasutatud.²⁷ Töös on analüüsitud kõigi identifitseeritud argumentide kasutamise teoloogilisi tagamaid. Jääb mulje, et peamine tagasihoidliku argumentatsiooni põhjus on valdavalt teoloogiline: Jumala tõed ei vaja argumenteerimist – nende veenvus seostub inimese usuotsusega, mis on aga Püha Vaimu tegevuse, mitte veenva argumentatsiooni tulemus inimese juures. Loomulikult on see nii, kuid autori arvates võiks jutlustajad julgemini suhestada Jumala ja argumentatsiooni ehk teisisõnu: Jumala veenvus pääseb võidule ka inimliku argumentatsiooni kaudu.²⁸ Peaks see nii olema, siis tuleks erinevate argumentide põhjendatud ja oskuspärane kasutamine ainult kasuks kristlike tõdede edastamisel tänapäevases väga mitmekesisel elu paradigmas.²⁹

Järgneva ülesande – argumenteerimisskeemide tuvastamine ja kirjeldamine – täitmine viis esmalt järeldusele, et jutlustes leidub väga vähe³⁰ formaal-loogika tõe ja valiidsuse kriteeriumitele vastavat argumentatsiooni. Seega ei saa käsitleda jutluse aktis toimuvat

²⁷ Uurimuse juurde asudes kirjeldas autor enda jaoks enam kui 50 erinevat argumenti, kuid jutlustes on kasutatud nendest vähem kui poolt. Töö käigus lisandus loomulikult selliseid argumente, mida ka kaasajane argumentatsiooniteooria otseselt ei tunne, nt kirikuõpetusele või -praktikale tuginev argumentatsioon.

²⁸ Luterlik teoloogia on alati seadnud vastukaaluks Jumala vahenditule tegevusele Tema “seotuse” eelkõige piibliga, kuid kaudsemas mõttes ka erinevate meediumitega, milleks võib vabalt olla ka argumentatsioon.

²⁹ Täiesti omaette uurimuse võiks teha jutlustaja kasutatava argumentatsiooni seostest tema soo, hariduse, vanuse, kirikliku praktika eripära ja kestvuse jms.-ga.

³⁰ Ainult 44 korral, mis on 4% kõigist argumentatsioonidest.

argumentatsiooni ainult formaal-loogiliste seaduspärade alusel.³¹ Formaalet kõige kehtetum argumentatsioon võib osutada vägagi tugevaks ja veenvaks seoses jutlusega.³² Jutluses toimiv argumentatsioon on vägagi kompleksne ja kontekstuaalne nähtus, kus väite veenvuse otsustavad enamal juhul informaalsete argumentid, sh eriti mitteverbaalne argumentatsioon. Ent siingi ei tohi unustada Jumala osa jutluse veenvuse ning toimega seoses, mida ei saa päriselt ette prognoosida.³³

Uurimuse viimaseks konkreetseks ülesandeks oli ülevaate andmine jutluseaktis toimuvast mitteverbaalsest argumentatsioonist. Mitteverbaalset argumentatsiooni on kirjeldatud sarnaselt verbaalsega, lähtudes eeldusest, et mitteverbaalsed argumentid on reaalsed ning propositsiooniliselt kirjeldatavad, nagu seda väidetakse ka informaalsete loogikas ja kaasaegses argumentatsiooniteoorias.³⁴

Esmalt vaadeldi selliseid mitteverbaalseid argumente, mis on lahutamatus seoses jutlustaja isiksusega.³⁵ Kõige olulisem nimetatud mitteverbaalsetest argumentidest aga on jutlustaja enda seotus tema poolt kuulutatava sõnumiga ehk teisisõnu: kas ja kuivõrd kuulutatav sõnum kuulutajat ennast puudutab.³⁶ Eelõeldu põhjal võime vaid aimata, kui suur on tegelikult mitteverbaalse argumentatsiooni osakaal jutluse akti terviklikus argumentatsioonist.

Teisalt on peatunud ka sellisel mitteverbaalsel argumentatsioonil, mis ei kuulu nii olemuslikult jutlustaja isiksuse juurde ning mida jutlustaja võib kasutada argumentatiivse jõu suurendamiseks. Nendeks on muusikaline ja visuaalne argumentatsioon.³⁷

Lähtudes eelkirjeldatud tulemustest võib kindlusega väita, et kristliku kommunikatsiooni üht kesksemat fenomeni – jutlust – saab vaadelda kui argumentatiivset diskursust. Sarnaselt mistahes teiste informaalsete põhjenduskäikudega, sisaldab jutlus oma väited, argumentid ja argumenteerimisskeemid.

Nimetatud määratluse praktiliseks tähenduseks on, et vaimulikud, argumenteerides veenvamalt oma jutlustes, võivad loota, et ka kuulutatud ajatud tõed leiavad otsesema tee inimsüdamesse, täites need armastuse ja headusega. Ent mis veel tähtsam: juhtigu see kuulutatud tõde meid lähemale elule, kus usk ei sõltu enam argumentatsiooni headusest ning aimamisi nägemine peeglist loovutab oma koha nägemisele palgest palgesse.³⁸

³¹ See on ka igati mõistetav, arvestades formaal-loogilise tõestusahela ja jutluse sisulisi ning eesmärgilisi erisusi.

³² Samas ei saa sellest ka järeldada, et formaalne tõestuskäik oleks jutlustes kuidagi taunitav, otse vastupidi – jutlustajad on kasutanud nt deduktsiooni, induktsiooni ja analoogiat ning mitmed neist on hoiatanud oma kuulajaid nende arvates põhjendamatu argumentatsiooni, sh formaalselt ebaloogilise argumentatsiooni eest; pigemini on oluline näha jutluseaktis toimuvat argumentatsiooni avaramalt ja mitmetahulisemalt, kui seda võimaldab formaalne loogika.

³³ Seda kinnitab paljude jutlustajate kogemus täiesti “metsa läinud jutlusest”, mis osutus kellelegi elumuutvaks jutluseelamuseks.

³⁴ Arusaadavalt ei piisa selleks kirjalikult vormistatud jutluste analüüsimisest, vaid oluline on uurija isiklik osalemine jutluseaktis või asjakohaste kirjelduste kasutamine – ent needki peavad lähtuma isiklikust ja interaktiivsest kogemusest jutluse ning jutlustajaga.

³⁵ Jutlustaja hääl, kõne kiirus, pauside kasutus, žestikulatsioon, silmside, välimus ja riietus.

³⁶ Valitseb ka seos “kehakeele” ja sellise isikliku “kordaminevuse” vahel, mis võimaldab inimestel teha (enamal juhul alateadvuslikul pinnal) järeldusi jutlustaja suhtes, mis aga omakorda mõjutab jutluse usutavust ja veenvust selle inimese jaoks.

³⁷ Mõlemad võimalused tulevad jutluses arvesse seda enam, et luterlikus kirikus on eriline tähendus vaimulikul muusikal ning kirikuarhitektuur (enamus jutlustest peetakse just kirikuhoonetes) võib toimida visuaalse argumendina.

³⁸ 1 Kr 13:12.

3. KIRJANDUSE LOETELU

- AAVA, Katrin. 2003. *Kõnekunst*. Tallinn: Avita.
- AAVA, Katrin. 2003. *Veenmiskunst*. Tallinn: Avita.
- ALLING, Roger & SCHLAFER, David J. 1998. *Preaching as Image, Story and Idea*. Harrisburg, Pennsylvania: Morehouse Publishing.
- AMOSSY, Ruth. 1998. The Argument ad hominem in an interactional perspective. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- ARUMÄE, August. 1960. *Homileetika*. Pindi: Usuteaduse Instituut. (Käsikiri.)
- AUDI, Robert. Ed. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge, UK & New York NJ & Oakleigh, Australia: Cambridge University Press.
- BAGGINI, Julian & FOSL, Peter S. 2003. *The Philosopher's Toolkit*. Malden, Massachusetts & Oxford, UK & Carlton, Australia: Blackwell Publishing.
- BLAIR, Anthony J. 2002. The Relationships Among Logic, Dialectic and Rethoric. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- BOGER, Georg. 2002. Formal Logic's Contribution to the Study of Fallacies. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- BROOKS, Phillips. 1989. *The Joy of Preaching*. Grand Rapids, Michigan: Kregel Publications.
- BURGESS, Andrew J. 2002. Religious Argument as Enthymeme: Aristotle, Paul, and Anselm. *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- CATTANI, Adelino. 1998. Bad Reasoning, Good Humor. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- COLEMAN, Edwin. 1998. Acts of Argumentation: Beyond Spoken Dialogue. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- COPI, Irving M. & COHEN, Carl. 1994. *Introduction to Logic*. New York: Macmillan Publishing Company.
- CRADDOCK, Fred B. 1978. *Overhearing the Gospel*. Nashville, Tennessee: Abingdon Press.
- CROSSAN, John Dominic. 1973. *In Parables*. New York & Evaston & San Francisco & London: Harper and Row, Publishers.
- DYCK, E. F. 2002. Topos in Rethorical Argumentation: from Enthymeme to Figure. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam: Netherlands: Sic Sat.
- EEMEREN, F. H. van & GROOTENDORST, R. 1984. *Speech Acts in Argumentative Discussion*. Berlin & New York: De Gruyter & Foris.

- EEMEREN, F. H. van et GROOTENDORST, R. 1992. *Argumentation, Communication and Fallacies*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- EEMEREN, F. H. van Ed. 2002. *Advances in Pragma-Dialectics*. Amsterdam: Sic Sat/ Virginia: Vale Press, Newport News.
- ESLINGER, Richard L. 2002. *The Web of Preaching*. Nashville, Tennessee: Abingdon Press.
- GABBY, Dov M. 1998. Ad Baculum is not a Fallacy. The Use of Ambiguous Expressions in Discussions. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for Study of Argumentation*, Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- GILBERT, Michael A. 2002. Let's Talk: Emotions and Pragma-Dialectical Model. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- GRAYLING, A. C. 1990. *An Introduction to Philosophical Logic*. Oxford, Great Britain: Alden Press.
- GRENNAN, Wayne. 1998. The Role of Arguer Credibility in Argument Evaluation. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- GRIME, Paul J. & NADASDY, Dean W. Ed.-s. *Liturgical Preaching*. St. Louis, Montana: Concordia Publishing House.
- GROARKE, Leo. 2002. Are musical arguments possible? – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- GUTTENPLAN, Samuel. 1994. *The Languages of Logic*. Oxford, UK & Cambridge, USA: Blackwell.
- HAACK, Susan. 1993. *Philosophy of Logics*. Cambridge, United Kingdom & New York, New Jersey & Melbourne, Australia: Cambridge University Press.
- HAACK, Susan. 1996. *Deviant Logic, Fuzzy Logic*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- HIETANEN, Mika. 2002. Paul's Argumentation in Galatians 3:6. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- HODDERICH, Ted. Ed. 1995. *The Oxford Companion to Philosophy*. New York: Oxford University Press.
- HOUTLOSSER, Peter. 2002. Indicators of a Point of View. – EEMEREN, Frans. H. van. Ed. *Advances in Pragma-Dialectics*. Amsterdam: Sic Sat/Newsport News, Virginia: Vale Press.
- HUNTER, David G. Ed. 1989. *Preaching in the Patristic Age*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press.
- JOSUTTIS, Manfred. 1985. *Rhetorik und Theologie in der Predigtarbeit: Homiletische Studien*. München: Kaiser.
- KIENPOINTER, Manfred. 1998. Figures of Speech: Definitions, Descriptions and Critical Evaluation. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.

- KILLINGER, John. 1985. *Fundamentals of Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania: Fortress Press.
- LAAR, Jan Albert van. 1998. The Use of Ambiguous Expressions in Discussions. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- LARSEN, David L. 1998. *The Company of the Preachers*. Grand Rapids, Michigan: Kregel Publications.
- LEHTONEN, Samuel. 1979. *Saarna – sanaja vai sanoma*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy.
- LLOYD-JONES, D. Martyn. 1972. *Preaching and Preachers*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- LONG, Fredrick J. 2002. “We Destroy Arguments...” (2 Corinthians 10:5): The Apostle Paul’s Use of Epicheirematic Argumentation. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- MAIER, Gerhard. 1994. *Biblical Hermeneutics*. Wheaton, Illinois: Crossway Books.
- MCLURE, John S. 1991. *The Four Codes of Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania: Fortress Press.
- MICHAEL, Gilbert. 1998. Language, Words and Expressive Speech Acts. The Use of Ambiguous Expressions in Discussions. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- OTTO, Gert. 1999. *Rhetorische Predigtlehre*. Grünewald: Evangelische Verlaganstalt.
- PITT-WATSON, Ian. 1986. *Primer for Preachers*. Grand Rapids, Michigan: Baker Books.
- PLANTIN, Christian. 1998. Arguing Emotions. – *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- POKKI, Timo. 1999. *America’s Preacher and His Message*. Lanham, Maryland: University Press of America.
- PRIIMÄGI, Linnar. 1998. “Visuaalsest mõtlemisest”. – *Tiidus ja tõde. Märgitüüsi*. Võru: Võru Instituut.
- READ, Stephen. 1994. *Thinking about Logic*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- ROBINSON, Haddon W. 1999. *Expository Preaching*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity.
- ROOST, Albert. 1988. *Jutlustamine ja jutlus*. Käsikiri. Toronto: Oma Press Limited.
- SCHWED, Menashe. 2002. “I see your point” – on visual arguments. – *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.
- STECK, Wolfgang. 2000. *Praktische Theologie*. Stuttgart: Kohlhammer.
- STOTT, John. 1982. *I Believe in Preaching*. London & Sydney & Auckland: Hodder & Stoughton.
- TAMME, Tõnu. et al. *Loogika*. 1997. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

TARAY, Laszlo. 2002. The conceptual basis of visual argumentation. A case for arguing in and through moving images. – *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.

WALTON, Douglas N. 1989. *Informal Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.

WALTON, Douglas. 2001. Informal Fallacies. – Robert. Ed. Audi. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge, UK & New York NJ & Oakleigh, Australia: Cambridge University Press.

WANDER, Philip C. and LORIMER, Michael. 1998. The Guggeheim: A Rethorical Turn in Architecture. – *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam, Netherlands: Sic Sat.

WIERSBE, Warren W. 1994. *Preaching and Teaching with Imagination*. Wheaton, Illinois: Victor Books & SP Publications. Inc.

WILLARD, Charles Arthur. 1989. *A Theory of Argumentation*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

WOLFRAM, Sybil. 1994. *Philosophical Logic*. London & New York: Routledge.

4. SUMMARY: PREACHING AS AN ARGUMENTATIVE DISCOURSE: INFORMAL-LOGICAL ASPECT

4.1. CONTEXT OF THE DISSERTATION

This paper isn't only a result of the research that was done by the author during his doctoral studies but even more, it is a crystallization of his homiletical reasoning and experience during the last fifteen years.³⁹ His interest toward homiletics was greatly renewed and reshaped in the last years because of his very efficient dialog and cooperation with both professor Mart Raukas and docent Enn Kasak from the Tallinn Pedagogical University.⁴⁰

Up until now not much has been done in the field of homiletical research and sermon analyses in the Estonian context.⁴¹ This is more or less true globally as well – much more has been done in the field of sermon preparations than sermon analyses and very little has been accomplished in terms of sermon argumentative research. Therefore, the present dissertation claims to be a first attempt in this field unclosing the argumentative character of the sermon. The author would be most pleased if this paper serves as an incentive to the future researchers to study even more deeply the various angles of one of the greatest phenomena of literature – a Christian sermon.

This present endeavor should be evaluated in the wider relationship of contemporary spirituality of Estonia. Our life has been through many changes which have at least ambiguous meaning for us – we enjoy the spiritual freedom today in our country; on the other hand, these enormous changes have created an indescribable unrest for our people – we all look for something more stable for our lives which can offer both solid ethical standards and hope for future. These expectations can benefit very much from the preaching of God's Word – a provider of stability as well as hope now and ever more.⁴²

4.2. THE PURPOSE, GOAL AND METHOD OF THE DISSERTATION

The main purpose of this paper is to analyze the sermons⁴³ from the perspective of the contemporary theory of argumentation^{44 45} – identifying the informal aspect of sermon argumentation. This overarching purpose is being expressed by the following purposes: To

³⁹ Author has been preaching on weekly basis since 1990 as well as teaching homiletics since 1998 in the Pastoral Seminary of the Theological Institute of the Estonian Evangelical Lutheran Church. (Henceforth: EELC.)

⁴⁰ These two outstanding scholars helped author to see and evaluate the sermon in the light of the rethorics and dialectics – in the schemes and paradigms of the contemporary theory of argumentation.

⁴¹ The existing studies have been more oral type and related to the theological and pastoral education of EELC. Sermons have been treated both in the Theological Institute of EELC and Pastoral Seminary of the Theological Institute. Some work has been done in the local deaneries. As far as written and more systematic sermon analyses are concerned, there basically hasn't been anything done, except some attempts to describe and evaluate Lutheran sermons in the preaching history of Estonia.

⁴² The connection is: The more we work with the sermons, the better they can serve our contemporary society.

⁴³ 70 sermons were analyzed, written from 2002–2004; 16 are by male and 4 by female preachers corresponding to the general division of sexes in EELC today.

⁴⁴ The author doesn't know any such kind of research in which the argumentative criterion of the sermon has been studied in the direct implication. This may well be explained by both conservative nature of the homiletics and newness of the theory of argumentation.

⁴⁵ Because of the newness of the theory of argumentation as well as informal logic's different approach compared with the formal logic, the brief overview of the conceptual emphases of the theory of contemporary argumentation is being provided.

identify all the statements which the preachers have made in their sermons, to identify all the statements which are argued by them, to classify as well as to describe these arguments and finally, to ascertain and to describe the schemes of the argumentation.

Likewise, there are two secondary purposes for the paper: To identify and to describe the fallacies and invalid argumentation⁴⁶ which were found in the analyzed sermons and to analyze a non-verbal argumentation.⁴⁷

The main goal for the present dissertation is to ascertain the argumentative nature of the Christian sermon. This central thesis is not approved of, at least underestimated by classical homiletics. Still, one may say that this argumentative substance of the sermon is being understood and taken into account in so-called apologetical sermons.⁴⁸ Despite of this exception, the contemporary sermon is widely defined by the other features. For instance, by the correct exegesis and dogma.⁴⁹ At the same time the present paper doesn't want to underestimate the classical homiletical approach but rather pointing to this somehow "missing piece of the mosaic" of the more complete understanding of the deep and complex nature of the Christian sermon.

There are the following secondary goals which help to achieve the overarching goal – proving the argumentative nature and character of the sermons: To show what kind of argumentation is favored by the preachers in their argumentation, to clarify the philosophical as well as theological reasons for these argumentative preferences and to offer the descriptions for the both, verbal and non-verbal arguments.

4.3. RESULTS

4.3.1. The arguments which are used in the sermons

As the main purpose of the present paper is to analyze sermons from the argumentative perspective, the first step was to identify all the statements which were made by the preachers in the analyzed sermons. The author was able to identify 1543 single statements in these 70 sermons which were submitted for the study. Investigating these statements, it was found that 1060 were proved by the various arguments and the rest 483 were left unargued. There are two important numeral observations up to this moment: The "average" Estonian Lutheran pastor presents about 20 different statements in a sermon and two-thirds of these statements find their argumentation.⁵⁰ According to the author's understanding, it would be better if the

⁴⁶ These criteria of the formal logic are worth identifying, at least in respect to the conception of the classical rhetoric, though formal argumentation doesn't play a decisive role in the overall argumentation of the sermon.

⁴⁷ Even though, identifying non-verbal argumentation is quite a complicated and not directly related to the purpose of this paper, the non-verbal argumentation usually enjoys the crucial position to the sermon argumentation. It should also be noted that the contemporary theory of argumentation provides us with the principles and tools to treat and to analyze the non-verbal arguments in the same way as every verbal argument.

⁴⁸ This observation is related to the preaching of the first Christian centuries but the sermons of the past decades haven't emphasized notably this apologetical facet. The author believes that the 21st century preaching in its growingly secular, at least uneclesiastical environment becomes more apologetic and therefore more argumentative in its nature.

⁴⁹ The nature of Christian sermon is also studied in this paper as a preliminary step for future analysis. This is being done using three criteria: The exclusiveness of the sermon, the inclusiveness of the sermon and the historical development of the sermon. The following historical overview points clearly to the connections between the homiletics and rhetoric, i.e. between the sermon and the argumentation.

⁵⁰ Why they don't argue all of their statements? One of the answers might be – they expect that listeners already know the arguments, pertaining to the particular issue, in advance. Whether this expectation is reasonable, is another question. In the present paper only verbalised not "expected" arguments are considered as "real" arguments.

preachers would argue an every single statement⁵¹ and not expect too high theological competency from the audience.

The following arguments were identified and described:⁵²

- Bible as an argument
- Common experience as an argument
- Jesus’s person as an argument
- Preacher’s individual experience as an argument
- Reference to God as an argument
- Authority as an argument
- History as an argument
- *Argumentum consensus gentium*
- Church practice as an argument
- Using of the linguistical elements as an argument
- Popular art as an argument
- Statistics as an argument
- Referring to the Holy Spirit as an argument
- Church doctrine as an argument
- Pragmatics as an argument
- *Argumentum ad misericordiam*
- *Argumentum ad baculum*
- Inevitability as an argument⁵³

As it could be expected, the Bible – different texts form the Bible are the most favored arguments by the contemporary Estonian Lutheran preachers.⁵⁴ Using “common experience” and “Jesus’s person” as arguments are also conspicuous.⁵⁵ All the rest of the arguments are used with considerably lower frequency. It also should be noted that argumentation is usually very complex – more that one argument is used to prove a certain statement.

4.3.2. The argumentative schemes which are used in the sermons

As the different arguments of the sermons were classified and analyzed, the general argumentative schemes were taken under the investigation. A common observation was made that only in very few cases the utilized argumentation schemes corresponded to the criteria of

⁵¹ If it seems impossible or difficult because of the various reasons, then it is better to disclaim these statements.

⁵² The following list is organized by frequency of the usage of the identified arguments.

⁵³ This list shows that only a limited number of the arguments as they are described by the informal logic, are utilized in the sermons, and there are naturally types of arguments in the sermon which one can’t find in the contemporary theory of argumentation.

⁵⁴ It certainly relates to the Lutheran “Theology of the Word”. Bible arguments comprise 49% of the total number of arguments.

⁵⁵ “Common experience” and “Jesus’s person” is used correspondingly 19% and 10% from all arguments.

formal logic⁵⁶ – the vast majority of the arguments were presented in ways which could easily be considered formally incorrect. Here lies the paradox and very substantial understanding in regard to the argumentation in sermons – though the argumentation is formally weak, it could be strong informally. With other words, argumentation of the sermon need not to be necessarily formally sound in order to be effective and convincing.⁵⁷ We do well if we can appreciate the complex nature of making a good argument. Verbal and non-verbal arguments in mutual interaction secure the argumentative power and cogency which is finally the decisive criterion of every good informal argument. In terms of sermons we should be also aware that many times “God’s own persuasion” surpasses all sorts of arguments – it doesn’t matter if they are formally unsound or informally excellent – the argumentation of the Holy Spirit exceeds every argument.⁵⁸

Deduction and induction as the formal schemes were used only few times in the analyzed sermons – it was observed that these doesn’t contribute much to the argumentative cogency. On the other hand, analogy (metaphor)⁵⁹ was identified as a most favored argumentative scheme used by preachers.

In addition, the literary elements of the sermon style could obtain an argumentative strength.⁶⁰

A reference is also made to the “weakening of the statement” which seems to be rather typical to the Lutheran sermons.^{61 62}

4.3.3. Non-verbal argumentation

Even though verbal argumentation has a central implication for the sermon argumentative strength and persuasiveness, the meaning of the non-verbal argumentation should not be underestimated.⁶³

There are non-verbal arguments which are very closely related with the preacher, not to say inseparable for one’s personality. These are preacher’s voice qualities and his or her speech tempo, pause habits, gesticulation, eye contact, appearance and dressing code. The most important in this respect is, how “closely” the preacher is related to the message what he or she proclaims. The answer to the question, “Does this message have relevance to the preacher?”⁶⁴ – decides everything in most cases.

⁵⁶ The author was able to identify only 44 argumentative schemes (or 4% from the total number of argumentative episodes) which possess all the necessary requirements for the correct and valid argumentation as understood in formal logic.

⁵⁷ It also tells that informal logic is a far better tool than formal logic for sermon analyses. It is very likely the case with the public speeches and everyday communication.

⁵⁸ Usually “God’s argumentation” is expressed in and by humanly comprehensible ways but it could easily ignore, penetrate, or outstrip it - God isn’t bound with human patterns in the final signification.

⁵⁹ Metaphors as restricted forms of the argumentation which based on analogy, find much usage – both in the Bible and sermons. Explanation seems to be clear – there are issues in the spiritual realm which aren’t communicable by the virtue of “ordinary” means, rather through the metaphors and its various forms, like parables.

⁶⁰ For instance, “personal style” could have effect on the argumentative power of the sermon.

⁶¹ It doesn’t have much to do with “Fussy Logic”, rather it’s connected with the Lutheran reasoning paradigm where doubting is something positive, or essentially descriptive to the faith.

⁶² In the end of the section which deals with the different schemes of the argumentation, some examples are given to illustrate how the preachers themselves attack the “doubtful” argumentation, particularly invalid argumentation from the point of view of formal logic.

⁶³ The significance of the non-verbal argumentation becomes very evident in the cases when confrontation occurs between verbal and non-verbal argumentation – the non-verbal argumentation usually “wins”.

⁶⁴ Whether something is meaningful or not to the preacher, is expressed very basically and directly through his or her “body language” – people comprehend it quite correctly in both everyday casual talks and sermons.

There are also the non-verbal arguments which preachers can use in order to increase the convincingness of the sermon.⁶⁵ These arguments are primarily either musical or visual. During the act of the sermon these are usually combined with each other. An additional reference should be made to the church architecture which could play an important role as a visual argument making sermon more meaningful and convincing to the congregation.

⁶⁵ These arguments could be used in the direct meaning as arguments pertaining to certain statements, or indirectly adding the argumentative strength to the other applied argument(s).